

Araştırma Makalesi

Nikiforos Grigoras'ın Kaleminden Bizans İmparatorluğu'nda İç Karışıklıklar Dönemi (1282-1328)*

Fatma Koçak*

(ORCID: 0000-0001-9240-7980)

Makale Gönderim Tarihi
31.01.2023

Makale Kabul Tarihi
06.02.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Koçak, F., "Nikiforos Grigoras'ın Kaleminden Bizans İmparatorluğu'nda İç Karışıklıklar Dönemi (1282-1328)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Mart 2023): 571-605.

APA: Koçak, F. (2023). Nikiforos Grigoras'ın Kaleminden Bizans İmparatorluğu'nda İç Karışıklıklar Dönemi (1282-1328). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (1) , 571-605.

Öz

1282-1328 yılları arasında Bizans İmparatorluğu tahtında bulunan II. Andronikos Paleologos dönemi pek çok önemli meselenin yaşandığı bir süreçtir. Uzun yıllar devam eden iç savaş, artan vergiler ve düşman saldırılarına maruz kalan halkın devletle olan bağı zayıflamıştır. Kiliselerin birliği konusunda atılan adımların hem ruhban sınıfında hem de halkta yarattığı hoşnutsuzluk ile ilgilenmek durumunda kalan imparator vaktinin çoğunu dini meselelere harcamasına rağmen tam bir sükunet sağlayamamıştır. Bu zaman zarfında özellikle Türklerin Bizans aleyhinde ilerleyişi ihmal edilmiş, ekonomik iyileşme için kara ordusunu küçültülmüş, donanma dağıtılmıştır. Deniz gücü için

* Bu çalışma yazarın doktora tezinden üretilmiştir. Bknz. Fatma Koçak, *Marmara Uç Bölgesi (1204-1330)*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 2018.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, fkocak@sinop.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Sinop University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Republic of Türkiye.

tamamen İtalyan devlete bağımlı hale gelen imparatorluk Türk tehdidine karşı Alan ve Katalan paralı askerlere güvenmiştir. Ancak Katalan birliğinin imparatorluk topraklarına gelişi yarardan çok zarar getirmiş, Bizanslı ahali zulme uğradığı gibi bu birliklere yapılan ödemeler iperpiron değer kaybetmesine neden olmuştur.

Bizans İmparatorluğu bu sıkıntılarla uğraşırken Anadolu'da çok sayıda Türkmen kendi beyleri etrafında örgütlenmiş ve bağımsız beylikler olarak harekete etmeye başlamıştır. Bunlardan biri olan Osmanlı Beyliği de Bizans topraklarına başarılı akınlar düzenlemiş ve 1302 tarihli Bafeus Savaşında Bizans birliklerini mağlup edecek kadar güçlenmiştir.

Bu çalışmada, dönemin özellikle iç siyasetinde belirleyici olan unsurlara, hanedan içindeki çekişmelere ve II. Andronikos ile III. Andronikos arasında yaşanan iç savaşa, önemli Bizans kaynaklarından Nikiforos Grigoras'ın Romaiki Istoría isimli eserinden faydalanılarak değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Andronikos, III. Andronikos, Katalanlar, İç Savaş.

Domestic Disturbance Era in the Byzantium Empire from the Pen of Nikiforos Grigoras

Abstract

The period of Andronikos II Palaiologos, who was on the throne of the Byzantine Empire between 1282-1328, was a period in which many important issues were experienced. Due to the civil war that lasted for many years, increased taxes, and enemy attacks, the bond of the people with the state weakened. Although the emperor had to deal with the discontent about the steps taken for the union of the churches, both in the clergy and the public, and spent most of his time on religious issues he could not provide complete tranquility. During this time, especially the advance of the Turks against Byzantium was neglected, the land army was reduced for economic recovery and the navy was disbanded. The empire, which became completely dependent on the Italian state for its naval power, relied on Alan and Catalan mercenaries against the Turkish threat. However, the arrival of the Catalan Company to the imperial lands brought more harm than good. The Byzantine population was persecuted and the payments made to these troops caused the depreciation of Byzantine hyperpyron.

While the Byzantine Empire was dealing with these troubles, many Turkmen in Anatolia organized around their own beys and started to act as independent principalities. One of these, the Ottoman Principality, organized successful raids on Byzantine lands and became strong enough to defeat the Byzantine troops in the Battle of Bapheus in 1302.

In this study, it has been tried to address the determinant factors especially in the domestic politics of the period, the conflicts experienced within the dynasty and the civil war between Andronikos II and Andronikos III, by using one of the most important Byzantine sources Nikephorus Gregoras' *Romaiki Istoría*.

Keywords: Andronikos II, Andronikos III, Catalan Company, Civil War.

Giriş

25 Temmuz 1261 tarihinde İstanbul Latinlerden alınmış ve tekrar Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçmiştir. İmparator VIII. Mikhail Paleologos'un bundan sonra batıda başarılı fetihleri sayesinde imparatorluk tekrar canlanmıştır. Bu dönemde askeri seferlerden elde edilen başarıların yanı sıra kurulan ittifaklar ile Bizans'ın bir kez daha uluslararası siyasette belirleyici olması ve imparatorluğun yıkılmasına yönelik faaliyetlerin durdurulması başarılmıştır.¹ Ancak Balkanların büyük kısmının Slavların hakimiyetine geçmesine engel olunamamıştır. Bölgede yaşanan çekişmeler zamanla Bizans'ın gücünü azaltmış, VIII. Mikhail'in cesareti ile başlattığı, dünyanın en büyük devleti olma çabası Bizans için artık mümkün olmayan bir siyaset haline gelmiştir.² Özellikle savunma konusunda Bizans'ın dayanağı olan Anadolu eski durumda olmadığı için zayıflamaya başlayan imparatorluk askeri ve mali olarak sıkıntılar yaşanmasıyla çöküş sürecine girmiştir.

VIII. Mikhail'den sonra Bizans'ta gerek iç meseleler gerekse dış baskılar neticesinde sıkıntılar artmıştır. Bu dönemde tahtta bulunan II. Andronikos Paleologos devlet için gerekli tedbirleri almaya çalışmış ancak etkisi sınırlı olabilmıştır. Bu nedenle 1282-1328 yılları arasında imparatorluk iç karışıklıklar da dahil olmak üzere bir çok sorun ile yüzleşmek zorunda kalmıştır.

XIV. yüzyılın tarih yazarlarından biri olan Grigoras, İmparator II. Andronikos Paleologos döneminde arşiv sorumlusu/koruyucusu olarak görev yapmıştır. 1204-1359 yıllarını kapsayan *Romaiki İstoria* isimli, otuz yedi kitaptan oluşan eserinde Bizans'ın politikaları, Anadolu'nun durumu

¹ John Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, İstanbul 2007, s. 194.

² Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara 1999, s. 441-442.

ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında mühim noktalara değinmesinin yanı sıra astronomi ve coğrafya ile ilgili tartışmalara yer vermesi ile de diğer Bizans kaynaklarından ayrılmaktadır.³ Eserinde, Bizans-Selçuklu sınır bölgesindeki değişiklikler ve Yunanistan, Trakya ve Anadolu coğrafyasında faaliyetlerde bulunan Katalan Birliği hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmada ele alınan dönem Nikiforos Grigoras'ın kayıtlarına göre değerlendirilmeye çalışılmıştır.⁴

II. Andronikos Paleologos'un Tahta Çıkışı

II. Andronikos 1259 ya da 1260 yılında doğmuş ve imparatorluk tarihinde en uzun süre imparatorluk yapan üçüncü kişi olarak kırk altı yıl hüküm sürmüştür.⁵

İstanbul geri alındıktan sonra VIII. Mikhail Paleologos henüz iki yaşındaki oğlu Andronikos ile başkente gitmiş ve kendisi burada imparatorluk tacı giyerken oğlu Andronikos'u da ortak imparator ilan ettirmiştir. Diplomatik evlilikler ile devletin güvenliğini sağlamak amacıyla hareket eden VIII. Mikhail, ikinci oğlu ile I. Stefan Uroš'un kızını evlendirmek istemiş fakat Sırların Charles d'Anjou'nun tarafında kalmayı tercih etmeleri nedeniyle bu evlilik gerçekleşmemiştir.⁶ Buna karşılık imparator, veliahdı Andronikos ile Macar Kralı V. Stefan'ın kızını evlendirerek yeni bir müttefik kazanmıştır.⁷

Andronikos, 1272'de ortak imparator tacını giyerek devlet görevlerinde yer almaya başlamıştır ve Bizans tarihi boyunca ortak imparator olanlar içinde neredeyse en fazla hakka sahip kişi olmuştur. VIII. Mihail'in hastalığının ilerlemesiyle Andronikos resmi varis ilan

³ Leonora Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, İstanbul 2021, s. 277-282.

⁴ Çalışmamızda eserin Dimitrios Moschos tarafından Çağdaş Yunanca'ya aktarılmış metni kullanılmıştır. Grigoras Nikiforos, *Romaiki İstoria, c. I (1204-1341)*, yay. Dimitrios Moschos, Atina 1997. Daha kapsamlı bir tercüme ise Jan Louis van Dieten tarafından Almanca olarak yapılmıştır. Bknz. Nikephoros Gregoras, *Rhomäische Geschichte, Historia Rhomaïke*, çev. Jan Louis van Dieten, Stuttgart 1973-2000.

⁵ Alice-Mary Talbot, "Andronikos II Palaiologos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Alexander P. Kazhdan, Vol. I, New York-Oxford, 1991, s.94.

⁶ Deno John Geanakoplos, *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282, A Study in Byzantine-Latin Relations*, 1959, s. 232.

⁷ Robert H. Trone, *The History of John Kantakouzenos (Book 1)*, Text, Translation and Commentary, PhD diss, Catholic University of America, 1979, s. 109.

edilmiş ve 11 Aralık 1282'de babasının ölümü üzerine tek başına Bizans tahtında hükmetmeye başlamıştır.

Tahtta kaldığı uzun süre boyunca imparator pek çok sorunla karşılaşmış ve bazılarına göre babası dönemindeki askeri ve siyasi gücün devam ettirilememesinin sebebi olarak görülmüştür.⁸

Kilise Meseleleri

II. Andronikos 1282'de tek başına imparator olduğunda ilgilendiği ilk mesele kilisede yaşanan anlaşmazlıklar olmuştur. II. Andronikos babasının sağlığında görev yapmaya başlamış ve Lyon konsilinde imparatorluk adına Georgios Akropolites'in ettiği yemini bizzat tekrarlamıştır.⁹ Bu konuda zamanında babasına karşı bir tavır takınmamış olsa da onun Batı desteğini sağlamanın tek yolunun Papalık ile birleşmek olduğunu savunan görüşünü benimsememiş¹⁰, 1282 yılının Aralık ayında daha önce ettiği yeminlerin geçersizliğini duyurduktan sonra annesi Theodora'yı VIII. Mikhail'in fikirlerini kınayan bir belgeyi imzalamak zorunda bırakmış¹¹ ve Doğu Kilisesi'nin bağımsızlığını ilan etmiştir.¹²

Andronikos, birleşme karşıtı oldukları için hapsedilenleri serbest bırakmış, sürgündekilere itibarlarını geri vermiştir. Dönemin patriği Bekkos bu değişimden yararlanmak isteyenlerin kendisini linç etmelerinden korkarak makamından ayrılmış ve yerine 31 Aralık 1282 tarihinde, hayli yaşlı olmasına rağmen daha önce görevini Bekkos'a bırakan sabık Patrik İosefos geçmiştir.

⁸ Sorunun sebeplerine dair kısa bir tartışma için bkz. Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, İstanbul 2008, s. 285-286.

⁹ Kiliselerin birleştirilmesi literatürde "union" terimi ile ifade edilmektedir. Papalık ve Bizans Kilisesi'nin bir yönetim altında birleştirilmesini esas almaktadır. 1054 yılında yaşanan ayrılık (schisma) Papalık ve Bizans arasında daha sonraki ilişkilerde belirleyici rol oynamıştır. Her iki taraf da kiliselerin birleştirilmesi (union) ile kendi adına sağlayacağı faydayı düşünerek bu meseleyi siyasetlerinin bir parçası olarak kullanmışlardır. 1274 tarihinde, Lyon Konsilindeki Kiliselerin birleşmesi Bizans tarafından resmen tanınmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Haldon, a.g.e., s.258-262.

¹⁰ Gregory, a.g.e., s. 286.

¹¹ Averil Cameron, *Bizanslılar*, İstanbul 2015, s. 65.

¹² John Julius Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, İstanbul 2013, s. 227.

Ancak bu değişiklik çoğu kişiyi hoşnutsuz etmiş ve ayrılıkçı hareketlerin tekrar başlamasına neden olmuştur. İosefos, yaşanan karmaşadan dolayı, kendisinden rahatsız olanları sakinleştirmek için yaşlılığını ve hastalığını da mazeret olarak gösterip patriklik tahtından feragat etmiştir.¹³

İmparator kilise içerisindeki sorunların çözülmesi için orta yolu bulmaya çalışmıştır. Bu amaçla Edremit'te bizzat kendisinin de katıldığı bir toplantı tertip etmiş ancak herhangi bir sonuca varılamayan bu sinod maddi bir kayıp olmaktan öteye geçmemiştir. İmparator kilisenin ruhani lidersiz kalmasını doğru ve güvenli bulmadığı için Kıbrıslı Georgios'u 28 Mart 1283'te patriklik görevine atamıştır.¹⁴

Dini meselelere dair tartışmalar tüm hızıyla devam etmiştir. Kendilerini dindar olarak tanımlayanlar İstanbul'da toplanmış, İmparator VIII. Mikhail'in kararnamesiyle kabul edilen tüm başrahiplerin ve genel olarak ruhban sınıfının rütbelerini indirmeye karar vermişlerdir. Bunlara ek olarak patriğin uygulamalarından rahatsızlık duyanların sayısı çoğaldıkça kendisine yönelik baskılar da artmış, nihayetinde patrik 1289'da makamına veda ederek bir manastıra yerleşmiştir.¹⁵

Boş kalan patriklik görevi için bu kez bir keşiş olan Athanasios getirilmiştir. Yeni patrik din adamlarını siyasetten uzak tutmak ve manastırları fazla maddi kazanç elde etmekten alıkoymak üzerinde çalışmıştır.¹⁶ Zamanla patriğin tutumundan memnun olmayan kesimin gösterdiği tepkiler öyle artmıştır ki Athanasios 16 Ekim 1293'te görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Kutsal sinodun oylaması ve imparatorun tasdik etmesi ile patriklik tahtına bu kez Kosmas adındaki bir keşiş XII. İoannes ismini alarak çıkmıştır. İmparator II. Andronikos'un oğlu IX. Mikhail'in ortak imparator olarak taç giymesi bu dönemde gerçekleşmiştir. Zamanla Patrik XII. İoannes ile İmparator II. Andronikos arasında siyasi ve dini konularda

¹³ Grigoras, a.g.e., s. 174.

¹⁴ Patrik olduğunda II. Gregorios ismini kullanmıştır. Bknz. Haldon, a.g.e., s. 289.

¹⁵ Grigoras, a.g.e., s. 183-189.

¹⁶ Grigoras, a.g.e., s. 192-193; Dionysios Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, İstanbul 2018, s. 183.

anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamıyla ve dini çevrelerden aldığı tepkilerin de etkisiyle patrik, 1304'te makamından istifa etmiştir.

Bu dönemde Türkler başta olmak üzere imparatorluğun rakiplerinin önemli başarılar elde etmelerine rağmen II. Andronikos tüm dikkatini dini hayatta birlik sağlamak konusuna vermiştir. Bu çerçevede, Patriklik görevine bir kez daha Athanasios'u atamıştır.¹⁷ Ancak patriğin sert önlemleri kendisine karşı muhalefeti güçlendirmiş ve Athanasios Eylül 1309'da bir kez daha tahtından feragat etmiştir. Görevde kaldığı süre boyunca patriğe arka çıkan İmparator II. Andronikos hakkında patriğin etkisinde fazlasıyla kaldığına dair söylentiler yayılmıştır.¹⁸

11 Nisan 1310'da patrik olarak Kizikos¹⁹ metropoliti Nifonas'ın atanmasıyla Ortodoks kilisesi içindeki ayrılıklara son verme çabaları tekrar canlanmıştır. Ancak Nifonas kutsal olan kişi ya da nesnelere saygısızlık ve para hırsı gibi patriklik makamına yakışmayacak davranışları nedeniyle 1314'te görevinden azledilmiştir. Ardından 12 Nisan 1315'te eşi ve çocukları olan Ioannes Gilikis patrik olarak atanmıştır. Sağlığı kötüye gittiği için imparator, Gilikis'in dört yıllık hizmetinden sonra görevden feragat etmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.²⁰

1319-1321 arasında Germanos'un bulunduğu patriklik tahtı onun ölümünden sonra iki sene boş kalmıştır. 11 Kasım 1323'te ise İseias patrik olarak atanmıştır.

II. Andronikos patriklik yetkilerini genişlettiği için yukarıda görüldüğü üzere sık sık patriğin değiştiği bu dönemde dahi makam gücünü korumuştur. İmparatorun bizzat yakından ilgilendiği dini meseleler neticesinde piskoposluk bölgelerinin ve manastırların yeniden

¹⁷ Grigoras, a.g.e., s. 223.

¹⁸ Hatta bir keresinde Patriğin taburesinin çalındığı ve geri getirildiğinde üzerine Patrik ile İmparatorun resminin yapıldığı anlatılmaktadır. Bu resimde İmparatorun ağzında bir gem olduğu ve Athanasios'un onu bir at gibi göttüğü tasvir edilmiştir. Grigoras, a.g.e., s. 262; Talbot, a.g.m., s. 94.

¹⁹ Kapıdağ yarımadasında antik bir kent. Bknz. Haldon, a.g.e., s. 299.

²⁰ Grigoras, a.g.e., s. 271-286.

düzenlenmesi için yapılan çalışmalarla Bizans Kilisesinin yetki alanı genişlemiştir.²¹

Dini hayat bir bütün olarak değerlendirildiğinde II. Andronikos döneminde kilisenin etkinliğinin arttığı, saraydaki günlük yaşamın ve törenlerin daha dini nitelikte olduğu görülür. Fakat imparator, kilise meseleleriyle ilgilenirken ülkesi için hayati bazı konuları ihmal etmiştir.

II. Andronikos'un İkinci Evliliği ve Saray Komploları

İmparatorun Macaristan prensesi olan ilk eşi Anna, ona iki erkek çocuk²² verdikten sonra 1283'te ölmüştür. Evlilik yoluyla siyasi müttefik kazanmak isteyen II. Andronikos İspanya kralına elçi göndermiş ve kızı ile evlenmek istediğini bildirmiştir. Kral bu durumu memnuniyetle karşılarsa da kendi kızını değil soylu başka birini imparatora eş olarak göndermeyi tercih etmiştir.²³ Latinlerin üst sınıflarına mensup kişilerin Papadan izin almadan Bizanslılar ile akrabalık kurmaları yasak olduğu için İspanya Kralının bu evliliği onaylaması eski Latin geleneklerine aykırı bir davranıştır. Fakat Kral papadan zaten aforoz cezası almış olduğu için bunu bir mazeret olarak kullanmış ve Bizans imparatoriçesi olması için kızı gizlice İstanbul'a göndermiştir.²⁴ Böylece Selanik ve çevresini elinde bulunduran Montferrat Markisi V. Guillaume'nin kızı İrene²⁵ ile II. Andronikos 1284'te evlenmiştir.

Tahtta bulunduğu sürece II. Andronikos Paleologos'un başarılı bir imparator olmadığını düşünenler, 1292 yılında Andronikos Anadolu'da iken imparatorun kardeşi Konstantinos Porfirogennitos'un liderliğinde bir komplo hazırlamak istemişlerdir. Konstantinos'un imparator olmak istediğine, kendisine yardım etmeleri için tüm yöneticilere ve ordunun

²¹ Gregory, a.g.e., 287.

²² Bunlardan birisi 1294'te ortak imparator ilan edilen Mikhail, diğeri de despot Konstantinos'tur.

²³ Grigoras, s. 180.

²⁴ Grigoras, o zamanlar İmparator II. Andronikos'un 23 yaşında, yüzünün güzelliği ve uyumlu karakteri ile ünlü yeni eşi İrene'nin ise 11 yaşında olduğunu söylemektedir. Bknz. Grigoras, a.g.e., s. 180.

²⁵ Evlenmeden önceki adı Yolande'dir. Norwich, imparatorun yeni eşini, *yeni düşman* olarak tanımlamaktadır. Bknz. Norwich, a.g.e., s. 241.

yüksek rütbelilerine para teklif ettiğine dair söylentiler yayılmıştır.²⁶ İmparatorun bu söylentilere inanarak kardeşinden kuşkulanasının sebebi Grigoras'a göre şunlardı:

“Birinci neden, İmparator olan babalarının çocukluğundan beri Porfirogennitos'u Andronikos'tan daha çok sevmesi ve ikinci çocuk olması bir engel teşkil etmeseydi halefi olarak tayin edecek olmasıydı.

İkincisi, yine babaları, sonraki planlarında yardım etmeleri için Latinler arasından seçkin birini Porfirogennitos'a eş olarak almaya karar vermişti ki bu planların arasında Selanik ve Makedonya çevresindeki Bizans topraklarını bağımsız devlet yapmak da yer alıyordu.

Üçüncü neden ise babalarının ölümünden sonra ortaya çıkmıştır. Konstantinos babasından aldığı çiftlikler ile birlikte çok sayıdaki sürülerden büyük miktarda servet elde etmişti. Bunları cömertçe harcamış ve kendisine yakın olanlara bolca hediye vererek onlarla ilişkilerini güçlendirmiştir.”²⁷

Konstantinos Porfirogennitos herhangi bir olumsuz eylemde bulunmamış, kardeşine karşı silahlanmamıştı. Fakat hakkındaki şüpheler zamanla artmış, II. Andronikos uzun süre bu mesele ile ilgilenmiştir. Neticede Konstantinos komploya karışanlar ile birlikte hapsedilmiştir.²⁸

İstanbul'da Venedik-Ceneviz Savaşı

İç meseleler ile yeterince zor durumda olan Bizans, bir de başkentte Venedik-Ceneviz çatışmasına maruz kalmıştır. İki İtalyan devletin mücadelesinden zarar gören imparatorluk olmuştur. 22 Temmuz 1296'da Galata'daki Ceneviz kolonisine donanma ile saldırı düzenleyen Venedik, İmparatorluğun Ceneviz'e destek olduğunu gördüğünde, 1285 yılında yapılmış bir antlaşma²⁹ olmasına rağmen doğrudan şehri hedef alıp Bizanslıların evlerini ateşe vermiştir.

²⁶ Grigoras “Çoğunun dediğine göre bunlar iyi yürekli nazar değdirmekten başka işi olmayanların iftiracı yalanlarıydı.” Şeklinde bir ifade kullanarak söylentilerin asılsızlığına vurgu yapmaktadır. Bknz. Grigoras, a.g.e., s. 197.

²⁷ Grigoras, a.g.e., s. 197-198.

²⁸ Grigoras, a.g.e., s.199.

²⁹ II. Andronikos tahta geçtikten sonra Venedik uzun uğraşlar sonucu imparator ile 10 yıl geçerli olacak bir antlaşma imzalamayı başarmıştır. 1268 ve 1277 tarihli antlaşmalar ile

II. Andronikos Venedik'e nota göndermiş ve Cenevizlilere verdikleri zararı tazmin etmelerini bildirmiştir. Fakat Cenevizliler resmi işlemleri beklemeden Aralık ayında saldırıya geçmiş, şehirdeki Venediklilere ait binaları tahrip ederek çok sayıda Venedikliyi öldürmüştür.³⁰ Bunun üzerine Venedikliler yetmiş gemiyi silahlandırıp, Galata'da yaşayan Cenevizlilere karşı saldırmak için harekete geçmiştir. Fakat Cenevizliler bu saldırı planını önceden haber aldıkları için eşlerini, çocuklarını ve paralarını başkent'in iç kesimlerinde güvenceye almışlar ve Karadeniz'e açılmışlardır. Venedikliler onları yakalamayı başaramadıkları için İstanbul'da kalan boş gemileri ve Cenevizlilerin evlerini yakmışlardır. Ayrıca Bizanslıların onlara yardım etmelerine öfkelenedikleri için surların dışındaki Bizans evlerini de ateşe vermişlerdir. Buna karşılık Bizans halkı başkentte ikamet eden Venediklilere saldırmış ve tüm mallarını yağmalamıştır.³¹

Venedik ile Ceneviz arasında, 25 Mayıs 1299 tarihinde yapılan Milano antlaşması ile mücadeleler sona erdiğinde Bizans, Venedik ile tek başına yüzleşmek zorunda kalmıştır. Venedikliler zararlarının karşılanmaması üzerine harekete geçmiş, Büyükkada'yı ele geçirerek imparatoru 4000 ipeperon ödeme yapmaya mecbur bırakmışlardır. 4 Ekim 1302'de kabul edilen ve on yıl geçerli olacak bir antlaşma ile barış sağlanmıştır.³² İmparatoru bu antlaşmayı kabul etmek zorunda bırakan Türkler olmuştur. Zira Türkler kısa bir süre önce son derece önemli bir zafer kazanmıştır.

Türklerin Anadolu'daki İlerleyişi Karşısında Bizans'ın Müttefik Arayışı

Dini hayatta düzen sağlanıncaya kadar Bizans rakipleri karşısında güç kaybetmiştir. Bunun farkında olan İmparator II. Andronikos Paleologos dış siyasetini de buna göre belirlemiş ve daha ılımlı hareket etmek durumunda kalmıştır.

benzer maddeler içeren antlaşmanın detayları için bkz. Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul 2000, s. 204.

³⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 119.

³¹ Grigoras, a.g.e., s. 216.

³² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 121; Antlaşmanın detayları için bkz. Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 208.

Anadolu'daki Türklerin 1282'den önce başlayan akınları ve başarılı ilerlemelerinin önemi Bizans İmparatorluğu tarafından çok geç anlaşılmıştır. 1290 yılına gelindiğinde imparator başkentten ayrılıp yaklaşık üç sene Bithynia'da kalmasına rağmen bu süre boyunca çoğunlukla yukarıda bahsi geçen kardeşinin kendisine karşı düzenlediği iddia edilen komplo ile ilgilenmiştir.

1300 yılında Alanlar Bizans İmparatorluğundan yaklaşık on bin kişinin yerleşmesi için uygun bir yer talebinde bulunmuşlar, karşılığında Bizans aleyhine güçlenen Türklere karşı imparator ile birlikte hareket edeceklerine söz vermişlerdir. Talepleri kabul edilen Alanlar eşleri ve çocukları ile birlikte Bizans topraklarına gelmiştir. Bu kimselere tahsis edilecek teçhizat ve ödenecek para için vergilerin arttırılması yoluna gidilmiştir.

Türklerle mücadelelerde daha ilk saldırılarda hiçbir varlık gösteremeyen Alanlar Hristiyanların mallarını yağmalayarak ilerlemiş ve Çanakkale boğazına kadar gelmiş, oradan Avrupa'ya geçmişlerdir. 1302 yılının Temmuz ayına gelindiğinde Bithynia'daki Sakarya kıyılarının savunulması için görevlendirilen Alanlar da Türkler tarafından mağlup edilmişlerdir. 27 Temmuz 1302'de Bafeus'ta karşılaşılan Osmanlı kuvvetleri ve Bizans birlikleri arasındaki bu mücadele, Türk tarihi açısından olduğu kadar Bizans tarihi açısından da son derece önemlidir. İmparatorluk birliklerinin geri çekilmek zorunda kalması ile Türkler batıya doğru ilerlemelerini sürdürerek İznik, Bursa ve Edremit çevresini yağmalamışlardır.

Aynı sene Roger de Flor, komutasındaki askerler ile belirli şartlar karşılığında imparatorun hizmetine girmek ve Türklere karşı savaşmak üzere gelebileceklerini belirtmiştir. Topraklarını Türklere kaptıran imparatorluk için, savaş tecrübesi olan böyle bir ordu temin etmek son derece önemli olduğundan II. Andronikos bu talebi kabul etmiştir.³³

³³ Grigoras, a.g.e., s. 227; Katalanların Bizans İmparatorluğu ile temaslarda bulunmadan öncesi, Anadolu'ya gelişleri ve sonrası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, İzmir 2009.

Birliğin gelişi ile imtiyazlarını kaybetmekten endişe duyan Cenevizliler ile Katalanlar arasındaki çekişmelerin artması üzerine İmparator Katalanları bir an önce Anadolu'ya geçirmeye çalışmıştır.³⁴

Katalanların yanı sıra Alanlar ve Bizanslıların da bulunduğu ordu, bir süredir Karesi Türkleri tarafından sıkıştırılan Kapıdağ Yarımadasına hareket etmiş ve ani bir saldırıyla Türkleri hazırlıksız yakalamıştır. Geri çekilmek için vakitleri olmayan Türkler son güçlerine kadar savaşmış ancak başarılı olamamıştır. Erkeklerin neredeyse tamamı öldürülmüş, kadın ve çocuklar esir edilmiştir.³⁵

1304 yılının baharında Katalanlar, Türklerden Alişiroğlu I. Yakup Bey tarafından kuşatma altında tutulan Alaşehir'e hareket etmiştir. Şehir halkı hem dışarıdaki düşmana hem de içeride hüküm süren açlık ve yoksulluğa karşı mücadele etmeye çalışmıştır. Katalanlar, Alanlar ve Bizanslılardan oluşan birliğin geldiğini haber alan Yakup Bey zorlu bir çarpışmadan sonra mağlup olmuş, Türkler çekilmek zorunda kalmıştır. Bölgede Türkler ile mücadele eden diğer şehirlerden de yardım talepleri gelmesi üzerine Katalan birliği harekate devam etmiş, kayıplar verse de büyük oranda başarılı olmuştur.

Anadolu'da kaldıkları süre boyunca yerli halka sürekli sıkıntı çıkaran Katalan birliğine karşı tepkiler zamanla artmaya başlamıştır.³⁶ Kendi çıkarlarını düşünen Cenevizliler ve ortak imparator IX. Mikhail de imparatoru Katalanlara karşı kıskırtmıştır. Yine de temkinli davranmaya çalışan II. Andronikos ile Katalanlar arasında ödeme yapılan paranın değeri ile ilgili anlaşmazlıklar artınca başka çaresi kalmadığını gören

³⁴ Ramon Muntaner, *Chronicle*, çev. Lady Goodenough, Cambridge 2000, s. 407; Francisco de Moncada, *The Catalan Chronicle of Francisco de Moncada*, çev. Frances Hernandez, Ed: John M. Sharp, Texas 1975, s. 27-29.

³⁵ Muntaner beş binden fazla Türk'ün öldürüldüğünü ifade ederken, Moncada Türklerin on üç bin kişilik bir kayıpları olduğunu söylemektedir. Bknz. Muntaner, a.g.e., s. 409; Moncada, a.g.e., s. 34.

³⁶ Muntaner, kroniğinde gayet olumlu bir tablo çizse de Moncada'nın anlatımında birliğin uzun süre bölgede kalmasının Bizanslı yerliler için maddi zarara neden olduğu ifade edilmektedir. Grigoras ise Anadolu'daki küçük şehirleri yağmalama gibi davranışlarda bulunan Katalanların bölge halkına köleden beter davrandığını, tüm mallarını gasp ettiklerini yazmıştır. Muntaner, a.g.e., s. 413; Moncada, a.g.e., s. 37; Grigoras, a.g.e., s. 227.

imparator tüm Anadolu eyaletlerini Katalan ve Aragon soylularına malikane olarak vermiştir.³⁷

Bu süreçte Katalan birliğinin kendi içinde de karışıklıklar yaşanmaya başlamış, Roger de Flor'un Bizans İmparatorluğu ile anlaşmasından memnuniyetsizlik duyanlar olmuştur. Nihayetinde yapılan görüşmeler ile Katalanlar Gelibolu'dan tekrar Anadolu'ya geçmeleri konusunda ikna edilmiştir. Roger de Flor Türkler üzerine yeni bir sefere çıkmadan önce Edirne'de bulunan IX. Mikhail'in yanına gitmiştir.³⁸ Roger'a karşı olan IX. Mikhail Nisan 1305'te onun ve beraberinde gelen adamların kendi sarayında önceden anlaştığı Alanlar tarafından kılıçtan geçirilmesini izlemiştir.³⁹

Edirne'de olanları haber alan Gelibolu'daki Katalanlar bölgedeki Bizanslılara saldırmış ve acımasızca çok sayıda kişiyi katletmiştir. Bunu öğrenen İstanbullular da o sırada başkentte bulunan Katalanları öldürmüştür. Böylece öteden beri yaşanan anlaşmazlıklar tam bir savaşa dönüşmüştür.⁴⁰ IX. Mikhail durumuna son noktayı koymak amacıyla Gelibolu'ya büyük bir ordu sevk etmiş, şehri kuşatmaya başlamıştır. Ancak nihayetinde Katalanlar galip gelmeyi başarmıştır.

Katalan birliğinin kaldığı süreçte kaynakları tüketmesi ve yağmaları dolayısıyla Gelibolu bölgesi adeta bir çöle dönmüştür. Artık onları besleyecek hiçbir şey kalmadığını gördüklerinde buradan ayrılmaya karar vermişler ve elde ettikleri her şeyi gemilere yükleyerek ve hakim oldukları kaleleri yıkarak yola çıkmışlardır.⁴¹

Katalanların Bizans topraklarındaki faaliyetlerinin etkisi çok ağır olmuştur. Zaten zor durumda olan ekonomiyi iyice çıkmaza sokarak paranın değer kaybetmesine sebebiyet vermiştir. İstanbul'un batısındaki topraklar harap edildiği için yiyecek fiyatları hayli

³⁷ Ayönü, *a.g.e.*, s. 55-56; Moncada, *a.g.e.*, s. 69-78.

³⁸ Grigoras'a göre caesar, IX. Mikhail'den yardım istemek üzere gitmiştir. Bknz. Grigoras, *a.g.e.*, s. 230; Muntaner'e göre ise bu ziyaretin sebebi Roger de Flor'un ortak imparatoru hareket hakkında bilgilendirmek ve vedalaşmak istemesidir. Bknz. Ayönü, *a.g.e.*, s. 57; Muntaner, *a.g.e.*, s. 425.

³⁹ Grigoras, *a.g.e.*, s. 230; Trone, *a.g.e.*, s. 253.

⁴⁰ Moncada, *a.g.e.*, s. 93-94; Ayönü, *a.g.e.*, s. 61.

⁴¹ Ayönü, *a.g.e.*, s. 86; Muntaner, *a.g.e.*, s. 460-462.

yükselmiştir. Açlıkla boğuşan halk İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır.⁴²

Bizans İmparatorluğu'nda Hanedan İçi Çekişmeler

II. Andronikos'un Eşi İrene'nin Hırsları

İmparator II. Andronikos ilk eşi Macar Prensesi Anna'dan olan oğullarından Mikhail'i 1294'te ortak imparator ilan etmiş, Konstantinos isimli diğer oğluna ise Despot unvanı vermiştir. IX. Mikhail'in Ermeni Kralı'nın kardeşi Maria⁴³ ile evliliğinden iki oğlu ve iki kızı dünyaya gelmiştir. Bu oğullardan birine Andronikos, diğerine Manuel adı verilmiştir. II. Andronikos'un ikinci eşi Montferratlı İrene'den ise Ioannes, Theodoros ve Dimitrios adlı üç oğlu ve Simonis isimli bir kızı olmuştur.⁴⁴ 1286 yılında ilk oğullarının doğumunun hemen akabinde imparator eşi İrene'ye imparatoriçe olarak taç giydirmiştir.⁴⁵

İmparatoriçe İrene oğullarına yönelik büyük umutlar beslemeye başlayınca hanedan problemleri de başlamıştır. İrene oğullarının Bizans tahtında doğuştan hakları olduğu düşüncesiyle birbiri ardına tahta çıkmaları gerektiğine inanmıştır. Fikirlerinin arasında en çok sıkıntı yaratan Bizans'ın yönetim yapısına ters bir şekilde toprakların ve iktidarın tüm erkek çocuklar arasında paylaşılması konusu olmuştur. İrene imparatorun her oğluna ülkenin bir parçasının verilmesi ve bu bölgelerin birer özel mülk gibi babadan oğula geçecek bir statüde olması görüşünü teklif etmiştir.⁴⁶ Üvey oğlu IX. Mikhail'i kiskandığı için kendi oğullarının da hakimiyet sahalarının olmasını ve kimseden emir almadan yönetme haklarının olmasını istemiştir.⁴⁷

İrene planlarını hayata geçirme noktasında eşi II. Andronikos'u kolayca ikna edebileceğini düşünerek açıkça ve sürekli olarak çocuklarının da iktidarda pay sahibi olması için imparatora baskı

⁴² Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 212.

⁴³ Asıl adı Rita olan bu kişi adetler gereğince daha saygın bulunan bir Bizans ismi almıştır. Norwich, a.g.e., s. 242. Kantakouzenos bu kişinin Ermeni kralının kızı olduğunu kaydeder. Bknz. Trone, a.g.e., s. 109.

⁴⁴ Grigoras, a.g.e., s. 240; Trone, a.g.e., s. 109.

⁴⁵ Donald M. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları, On Portre, 1250-1500*, İstanbul 2001, s. 53.

⁴⁶ Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları*, s. 53-54.

⁴⁷ Grigoras, a.g.e., s. 239; Gregory, a.g.e., s. 286.

yapmaya başlamıştır. Fakat imparator yüzyıllar içinde şekillenmiş olan Bizans idari yapısının değiştirilmesinin mümkün olmadığını söyleyince İrene çeşitli yollardan imparatora tepki göstermiştir.⁴⁸ Olumsuz tavırlarının artması ile İmparator II. Andronikos İrene'den uzaklaşmıştır.

Umutlarının bu kadar çabuk ve beklenmedik biçimde boşa çıktığını görünce İrene intikam almak hırsıyla 1303'te Selanik'e gitmiş, İmparatoru tahkir etmek amacıyla eşinin sırlarını dahi açıklamıştır. Damadı Sırp kralı ile de sürekli temaslarda bulunmuştur.⁴⁹ İmparator gerek İrene'nin skandal çıkarmasına engel olmak istediği, gerekse Sırpların Bizans'a yönelik bir hamlede bulunmasından tedirginlik duyduğu için İrene'ye hak ettiğiinden fazla şey vermiştir.⁵⁰

Tüm hayatını çocuklarının tahta çıkmasına adayarak geçiren imparatoriçe umduğunu bulamamış ve uzun süre Selanik'te yaşadıkdan sonra 1317 senesinde ölmüştür.

IX. Mikhail'in Ölümünün Ardından İç Savaşın Başlaması

IX. Mikhail uzun zamandır ortak imparator olarak devlet işlerinde söz sahibi olmasına rağmen büyük başarılar gösterememiştir. Anadolu'da Türkler tarafından mağlup edilmesinin ardından Trakya'ya geçmiştir. Dimetoka ve Edirne'de bulunduğu sırada bir kez daha Türkler tarafından yenilince Selanik'e gönderilmiştir.

Ermeni Krallığından Maria ile evlenmiş olan İmparator IX. Mikhail'in iki kızı, iki de oğlu vardı. Oğulları Andronikos⁵¹ ve Manuel sarayda, imparator dedelerinin yanında büyütülmüşlerdir. 1316 yılına gelindiğinde II. Andronikos tarafından torunu III. Andronikos'a ortak imparator olarak taç giydirilmiştir. Böylece II. Andronikos kendisinden sonra IX. Mikhail'in ve ondan sonra da III. Andronikos'un tahta geçmesini planlamıştır.⁵² Fakat genç Andronikos'un yaşam tarzı babası

⁴⁸ Grigoras, a.g.e., s. 240.

⁴⁹ II. Andronikos ile İrene'nin kızları Simoni henüz beş yaşındayken, Sırp hükümdar Milutin ile evlendirilmiştir. Gregory, a.g.e., s. 288.

⁵⁰ Grigoras, s. 241-242.

⁵¹ III. Andronikos, 1297 yılında doğmuş, 1321 yılında dedesi ile giriştiği taht mücadelesinin akabinde 1328-1341 yılları arasında Bizans İmparatorluğu yapmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Alice-Mary Talbot, "Andronikos III Palaiologos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Alexander P. Kazhdan, New Yor-Oxford, 1991, s. 95.

⁵² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 163.

ve dedesi için hayal kırıklığı yaratmıştır. III. Andronikos'un İrene ile evlendirilmesinden sonra IX. Mikhail eşi imparatoriçe Maria ile Selanik'e gitmiş ve kısa bir süre önce kızı Anna'yı kaybetmiş olan IX. Mikhail oğlu Manuel'i de kaybedince sağlığı iyice bozulmuş ve 12 Ekim 1320'de ölmüştür.⁵³

IX. Mikhail'in iki oğlu da sarayda yetiştirilmelerine rağmen Andronikos babası ve dedesi tarafından daha çok sevilmiştir. Bu sevgi neticesinde İmparator II. Andronikos onu tahta halef olarak görmüş, bir imparator için gerekli eğitimi alması ve hep yanında olması için elinden geleni yapmıştır.

Genç Andronikos yaşının getirdiği heyecanlarla ve imparator olarak istediğini yapma hakkı olduğu düşüncesiyle hareket etmeye başlaması üzerine dede ile torun arasında sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Torun Andronikos çok içki içen, kumar oynayan ve kadınlara düşkün biri olarak tanınmıştır.⁵⁴ Gece gezmeleri ve çok para harcaması imparatorlara uygun bir davranış olarak görülmediği için imparator dedesi onun harcamalarını karşılayacak kadar ödeme yapmayı reddetmiştir. Bu nedenle genç Andronikos Galata'nın karşısında oturan ve büyük servetleri olan Latinlerle yakınlaşmayı tercih etmiştir. Dedesinin tahtta uzun yıllardır oturduğu ve ondan sonra da babası imparator Mikhail'in onun yerini alacağını gördüğü için kendisine sıranın gelmeyeceğinden endişe duymuştur.⁵⁵

Bu düşünceler onun iktidar hırsını körüklemiş ve artık imparator dedesi tarafından idare edilmek ve bir çocuk gibi muamele görmek istemediği için bağımsız bir hakimiyet ve bol geçim kaynağı olması gerektiğini düşünmüştür. Ancak bunun Bizans İmparatorluğunda mümkün olmadığını gördüğü için başka ülkelerde hakim olmayı hayal etmeye başlamıştır. Annesinin vatani Ermenistan'da ya da Mora'da ya da Ege adalarından birinde.⁵⁶ Bunlardan haberdar olan babası ve dedesi

⁵³Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 163. Manuel'in ölümüne kardeşi Andronikos'un yaşadığı yasak bir ilişki sebep olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Grigoras, a.g.e., s. 284. Manuel'in öldürülmesi hakkında Kantakouzenos bir bilgi vermez ancak bu üzüntünün IX. Mikhail'in ölümünde etkisi olduğunu kaydeder. Bknz Trone, a.g.e., s. 112.

⁵⁴Norwich, a.g.e., s. 242.

⁵⁵Grigoras, a.g.e., s. 282.

⁵⁶Grigoras, a.g.e., s. 283.

onu dizginlemeye çalışmışlardır. Hatta huzursuzluğu yatıştır umuduyla güçlü bir Alman ailesinden biri ile evlenmesini sağlamışlardır. Bu kişi Brunswick-Grubenhagen Dükü Heinrich'in kızı Adelaide von Brunswick'tir. Bizanslıların Brunswick'li İrene adını verdikleri gelin ile III. Andronikos'un düğünleri 1317'de yapılmıştır.⁵⁷ Ancak bu evlilik de genç Andronikos'un hayat tarzında bir değişikliğe neden olmamıştır. Kardeşi Manuel'in ölümü de onun yüzünden olunca yaşlı imparator Andronikos bu olaylardan çok sarsılmış, artık torununun hareketlerini kabullenemeyeceğini ve onun tahtın halefi olmadığını açıklamış ve küçük oğlu Konstantinos'u tahtın varisi ilan etmiştir.⁵⁸

IX. Mikhail'in ölümü ve III. Andronikos'un tahttan uzaklaştırılması neticesinde siyasi durum karmaşık bir hal almıştır. Aristokrat kesiminin yaşça daha genç olanları bir süredir iktidardan memnuniyetsizlik duydukları için dedesi ile çekişmesinde III. Andronikos'u desteklemeye başlamışlardır. Bu kimseler yaşlı Andronikos ve güvenilir yardımcısı Metokhitis'i zamana ayak uyduramayan ve yönetimde olmaması gereken kişiler olarak değerlendirirken, karşı taraf III. Andronikos ve destekçilerini tecrübesiz ve uçarlı olmakla eleştiriyordu.⁵⁹

III. Andronikos'un taht iddiası ve II. Andronikos'un buna inatla direnmesi zaten büyük sıkıntıların yaşandığı bir dönemde Bizans imparatorluğunu iç savaşa sürüklenmiştir.⁶⁰ III. Andronikos'un yaşlıları olan bazı isimler bu iç savaşta etkin rol oynamışlardır.⁶¹

⁵⁷ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 163.

⁵⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 163; Norwich, a.g.e., s. 242. Kantakouzenos eserinde torun Andronikos'un bundan sonra dedesine karşı ayaklanma için harekete geçtiğini söylerken yaşlı imparatorun kararındaki bu değişimin nedeni hakkında sessiz kalmaktadır. Bknz. Brian Steven McLaughlin, *An Annotated Translation of John Kantakouzenos' Histories, Book III, Chapters 1-30*, Unpublished Thesis for the degree of Doktor of Philosophy, Royal Holloway, University of London, 2017, s. 246.

⁵⁹ Stathakopoulos, a.g.e., s. 185.

⁶⁰ Bizans tarihinde iç savaş tanımlamasının karmaşıklığı dönem kaynaklarına da yansımıştır. Tarihçilerin anlatımlarındaki farklılıklara dair detaylı bilgi için bknz. Savvas Kyriakidis, "The Idea of Civil War in Thirteenth and Fourteenth-Century Byzantium", *Recueil des travaux de l'Institut d'etudes byzantines* XLIX, 2012.

⁶¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 165-166.

Genç Andronikos'un yakın arkadaşı olarak her hareketinde yanında olan ve onu yönlendirenlerin başında Ioannes Kantakuzenos⁶² gelmektedir. Zengin ve soylu bir aileden olan Kantakuzenos anne tarafından Paleologoslar ile akrabaydı. Babası Mora valiliği yapmış olup kendisi de büyük arazi sahiplerindendir.⁶³ II. Andronikos'u askeri becerilerden yoksun olmakla eleştirirdi.⁶⁴

Genç Andronikos'un diğer bir destekçisi ise baba tarafından Kuman asıllı, anne tarafından II. Andronikos ile akraba olan Sirgiannis Paleologos'tur. Askeri eğitimlerinin ardından İmparator II. Andronikos onu komutan olarak Makedonya'ya atamıştır. Yönettiği bölgeyi gasp etmeye kalkınca yakalanmış ve hapsedilmiştir. Annesinin arabuluculuğu neticesinde II. Andronikos'a bağlılık yeminleri vermesi şartıyla hapisten çıkmıştır. Grigoras, Sirgiannis'in II. Andronikos tarafından torununu izlemesi için görevlendirildiğinden bahsetmektedir. Ancak "imparatorluktan kendisine bir pay almak ve kendi bağımsız devletini kurmak için" fırsat kollayan Sirgiannis genç Andronikos'a gitmiş ve dedesinin sırlarını ona açıklamıştır. Kendi taleplerinin karşılanması durumunda imparatorluğu ele geçirmesi için ona yardım edeceğinin sözünü vermiştir.⁶⁵

Bu işbirliğine katılan bir diğer isim IX. Mikhail hayatta olduğu müddetçe onun yakın arkadaşı olan Theodoros Sinadinos'tur. Bu kimse yaşça diğerlerinden daha büyük ve toprak sahibi aristokrasidendir.⁶⁶

⁶² Ioannes Kantakuzenos, sonraki yıllarda devlet yönetiminde aktif bir şekilde yer almış, III. Andronikos'un ölümünün ardından önce onun oğlu V. Ioannes'in vasilikliğini üzerine alarak, ardından ortak imparator ilan edilmeyi sağlayarak Bizans tahtına çıkmıştır. 1347-1354 yılları arasında Bizans İmparatorluğu yapan VI. Ioannes Kantakouzenos tahttan çekilmeye zorlandıktan sonra 1320-1356 yılları arasındaki siyasi ve askeri olayları anlatan dört kitaptan oluşan *Tarih* başlıklı bir eser kaleme almıştır. Eser hakkında detaylı bilgi için bkz. Neville, a.g.e., s. 300-307.

⁶³ Norwich, a.g.e., s. 243. Kantakouzenos eserinde birbirlerine ne kadar bağlı olduklarını III. Andronikos'un kendi sözleriyle nakleder. Bknz. Trone, a.g.e., s. 117-118.

⁶⁴ Savvas Kyriakidis, "Warfare and Propaganda: The Portrayal of Andronikos II Palaiologos (1282–1328) as an Incompetent Military Leader in the Histories of John VI Kantakouzenos (1347–54)", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 37/2 (2013), s. 177.

⁶⁵ Grigoras, a.g.e., s. 293-297. Kantakouzenos da eserinde Sirgiannis'in bir gece genç Andronikos'a gelerek sahip olduğu her şeyi ve hayatını onun onurunu korumak için ortaya koymaya hazır olduğunu söylediğini kaydeder. Bknz. Trone, a.g.e., s. 117.

⁶⁶ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 166.

III. Andronikos'un en ateşli destekçilerinden bahsetmeye değer olan son isim ise Aleksios Apokaukos olmuştur. Batı themalarının domestikosu olarak görev yapan Apokaukos soylu bir aileden değildi fakat pratik zekalı ve entrika konusunda yetenekliydi.⁶⁷

Bu isimler gizli planları fikir birliği ile kabul etmişler, sağlam bir hizip oluşturarak, yeminlerini III. Andronikos lehine değiştirmişler ve karşılığında büyük mükafatlar için söz almışlardır. Ardından tedbirli bir şekilde harekete geçmişlerdir.⁶⁸ Öncelikle Sirgiannis ve Kantakuzenos yaşlı imparatorun işbirlikçilerini ve Trakya'daki yerlerin vasiliğini rüşvetle satın almışlardır. Genç yaşlı demeden asker toplamaya başlamışlar ve silahlanmışlardır.

Torunun yaptıklarından haberdar olan II. Andronikos, Patrik Gerasimos ve başrahipleri genç Andronikos'u sorgulamaları, planlarından vazgeçirmeleri için ona nasihatlerde bulunmaları amacıyla görevlendirmiştir.⁶⁹ Karşılıklı konuşmalar, savunmalar neticesinde iki Andronikos uzlaşmış ve karşılıklı olarak yemin etmişlerdir. Buna göre yaşlı Andronikos imparatorluk için torunu Andronikos dışında bir halef bırakmayacaktı, torun da imparator dedesinin hakimiyetine ya da hayatına yönelik hiçbir teşebbüste yer almayacaktı.⁷⁰ Fakat genç Andronikos'un etrafındaki kötü niyetli kişiler onu kendilerine verdiği yeminleri çiğnemekle suçlamış ve kışkırtmaya başlamıştır. Bunun üzerine genç imparator, megas logothetis Theodoros Metokhitis aracılığıyla destekçilerinin de güvenliği konusunda dedesini ikna etmek istemiştir. Ancak Metokhitis onu reddetmiştir.⁷¹

Aradan geçen kısa süre içinde III. Andronikos eski arkadaşlarıyla sık sık buluşup görüşmeye devam etmiş ve kaçma planını da Paskalya gününde gerçekleştirmiştir. 20 Nisan 1321'de İstanbul'dan kaçan genç

⁶⁷ Grigoras, a.g.e., s. 297. Kantakuzenos da Apokaukos'un zeki ve fırsatları değerlendirebilen biri olduğunu söyler. Bknz. Trone, a.g.e., s. 124.

⁶⁸ Yapılan planlar ve tüm bu süreçteki haberleşmeler Kantakuzenos'un eserinde detaylarıyla anlatılmıştır. Bknz. Trone, a.g.e., s. 125-175.

⁶⁹ Kantakuzenos burada yer alan kişileri daha detaylı olarak saymıştır. Bknz. Trone, a.g.e., s. 175-177.

⁷⁰ Grigoras, a.g.e., s. 307-308.

⁷¹ Grigoras eserinde Metokhitis'in çok net bir şekilde genç imparatoru uyardığını ifade etmiştir. *"O insanlarla işbirliği yapma. Çünkü imparator dedene yeminlerini tutmayan bu adamlar sana yeminlerini tutmayacaklar."* Bknz. Grigoras, a.g.e., s. 309.

Andronikos iki gün sonra, Edirne civarında kendisini bekleyen Sirgiannis ve Kantakuzenos'un ordugahına varmıştır.⁷²

III. Andronikos'un Trakya'daki Faaliyetleri

İmparator II. Andronikos torununun kaçtığını öğrenince onu ve işbirlikçilerini cezalandırmak istemiştir. Halkın hiçbir şekilde komploculara yardım etmeyeceğine ve II. Andronikos'a bağlı kalacaklarına dair yemin etmeleri için sokaklarda İncil dolaştırılmıştır.⁷³ İmparator ayrıca kaçakların takip edilmesi için tecrübeli komutanlarından Manuel Tagaris'e toplayabildiği kadar asker toplayıp harekete geçmesini emretmiştir ancak Tagaris bu durumun riskli olacağını açıklayarak imparatoru bu plandan vazgeçirmiştir.⁷⁴

Bu sırada genç imparator Andronikos'un arkadaşları Trakya'daki şehirlere bağımsızlık ve vergi muafiyeti vaatlerinde bulunmuş ve bölgedeki herkesi kendi saflarına çekmeyi başarmıştır. Bizans İmparatorluğuna sürekli zarar veren Türklerin akınları her geçen gün arttığı için yaşlı imparator tebaasından aldığı yıllık vergiyi arttırmıştır. Çünkü imparatorluğun çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve sınırdaki düşmanlar ile barışı koruyabilmek için paraya ihtiyaç vardı. Bu durum, gümrük memurları ve vergi tahsildarları için bir fırsata dönüşmüş, tebaadan daha fazla vergi alma konusunda adeta birbirleri ile yarışmışlardır. II. Andronikos tahta geçtiğinde harcamaları azaltmak için orduyu küçültme yoluna gitmiş, sonrasında deniz gücünde Cenevizlilerin desteğine güvenerek donanmayı tasfiye etmiştir.⁷⁵ Devlet gelirlerinin artması üzerine orduyu kısmen eski haline getirmeye çalışmış ancak bunun için de aynı olarak toplanan yeni ek bir arazi vergisi olan sitokrithon isimli vergiyi yürürlüğe koymuştur.⁷⁶ İşte bu ağır vergi

⁷² Grigoras, a.g.e., s. 310; Trone, a.g.e., s. 202-203.

⁷³ Grigoras, a.g.e., s. 313; Kantakouzenos eserinde II. Andronikos'un torunu için artık imparator unvanı kullanılmasının yasaklandığını ve onu bir düşman olarak addettiğini yazar. Bknz. Trone, a.g.e., s. 206.

⁷⁴ Savvas Kyriakidis, "Warfare and Propaganda...", s. 178; Trone, a.g.e., s.204-206.

⁷⁵ Bu uygulama dönem kaynaklarında bir felaket olarak yorumlanmıştır. Grigoras, a.g.e., s. 185; Angeliki E. Laiou, "The Palaiologoi and the World Around Them (1261–1400)", *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492*, Ed. Jonathan Shepard, Cambridge 2008, s. 810.

⁷⁶ Gregory, a.g.e., s. 286; Talbot, "II. Andronikos", s. 94.

yükünden kurtulmak isteyen Trakya halkı genç Andronikos'un teklifini memnuniyetle kabul etmiş ve onun için savaşa hazır hale gelmiştir.

III. Andronikos'un yakınları kalabalık bir ordu oluşturarak başkente doğru ilerlemiş, Silivri önlerinde karargah kurmuşlardır. İstanbul'daki yaşlı imparator ayaklanmanın şehir halkına da yayılacağından endişelenmiş ve uzlaşmak için torununa elçi göndermiştir. Heyetle birlikte oğlunu yumuşatması ve başkente ilerlememesi için onu ikna etmek üzere Sirgiannis'in annesi de gönderilmiştir.⁷⁷ Yapılan görüşmeler sonunda 6 Haziran 1321'de iki imparator uzlaşmaya varmıştır.⁷⁸ Buna göre; genç Andronikos Makedonya'da kendisine verilenler ile birlikte Kavala'dan Rigio'ya⁷⁹, İstanbul'un dış mahallelerine kadarki Trakya topraklarının hakimiyetini alacaktı. Bunlar oldukça fazlaydı ve yıllık gelir olarak binlerce nomisma getirirdi. Yaşlı Andronikos ise İstanbul'un ve Kavala'dan ötedeki Makedonya topraklarının sahibi olacaktı. Ayrıca komşu milletlerin elçilerini o kabul edecekti çünkü genç Andronikos bu işleri başarıyla yürütecek yapıda değildi. Şartlar genç imparatoru çok memnun ederken yaşlı olan için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir.⁸⁰ Aslında imparatorluğu eşit olmasa da iki parçaya bölmek anlamına gelen bu barış uzun soluklu olmamış, bundan sonra II. Andronikos durumu değiştirmek için fırsat kollamıştır.⁸¹ Birkaç yıl önce imparatoriçe İrene benzer bir teklif sunduğunda kesin bir şekilde reddedilen bölünmenin şimdi kabul edilmesi, son yıllarda yaşananlar ile imparatorun konumunun ne kadar sarsıldığının bir göstergesidir.⁸²

İç Savaşın Tekrar Başlaması

İki imparator arasında çekişmeler imparatorluğu zayıflatırken rakiplerine önemli fırsatlar sunmuştur. Düşmanın bu tehlikesine rağmen Andronikoslar kendi aralarındaki barışı korumayı başaramamış ve tekrar birbirleri ile mücadele etmeye başlamıştır. Bu kez olayların planladığı gibi ilerlemediğini gören Sirgiannis'in rolü daha büyük olmuştur. Genç imparatorun neredeyse her konuda Kantakuzenos'a danıştığını ve

⁷⁷ Grigoras, a.g.e., s. 314.

⁷⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 167.

⁷⁹ Dimetoka yakınlarındaki bir yerleşim yeri. Bknz. Haldon, a.g.e., s. 293-307.

⁸⁰ Grigoras, a.g.e., s. 315.

⁸¹ Stathakopoulos, a.g.e., s. 185.

⁸² Norwich, a.g.e., s. 243.

onunla çok daha yakın olduğunu görünce hayal kırıklığı ve öfke ile III. Andronikos'tan intikam almak isteğine kapılarak yaşlı imparator ile ittifak kurmaya karar vermiştir.

II. Andronikos'un desteğiyle konumunu güçlendirebileceğini düşünen Sirgiannis'in taraf değişikliğinden memnun olan II. Andronikos kaybettiği bölgeleri geri kazanmanın ve tahtını korumanın hayaliyle Sirgiannis ile anlaşmış ve böylece iç savaş tekrar başlamıştır.

Genç Andronikos başkentlilerin kendisini destekleyip davet etmeleri üzerine, barışın bozulmasını bahane ederek Trakya birlikleri ile şehre harekete etmiştir.⁸³ Ancak bekledikleri desteği bulamayacaklarını ve herhangi bir başarı elde etmelerinin mümkün olmadığını anlayınca geri dönmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine despot Konstantinos Makedonya'nın yöneticisi olarak Selanik'e gönderilmiştir. Aynı anda Sirgiannis de paralı Türk askerler ve Bithynia'daki Bizans askerleri ile harekete geçip III. Andronikos'u araya alarak sıkıştıracaktı.

Despot Konstantinos tüm mallarını deniz yolculuğu sırasında kaybetse de Selanik'e varmayı ve III. Andronikos'u zor durumda bırakmayı başarmıştır. Genç Andronikos ise adamlarına sokak sokak gezerek İstanbul halkını ayaklandırmalarını ve imparator dedesini öldürdükleri yalanını yaymalarını emretmiştir. Bu haber despotun ordusunda karışıklığa sebep olunca despot zor durumda kalmıştır. İstanbul'daki imparator tarafından gönderilen gemi ve gizli mektuplar da isyancıların eline geçince despot Konstantinos yakalanmış ve keşiş cübbesi giymek zorunda bırakılmıştır.⁸⁴

Uzlaşma Süreci

Trakya'da yaşananlar üzerine yapabileceği bir şey olmadığını gören II. Andronikos torunu ile uzlaşma yolları aramıştır. Neticede daha önceki anlaşmaya benzer şartlarla barış sağlanmış, III. Andronikos ortak imparator olarak tanınmıştır. Grigoras, aslında genç Andronikos'un imparator dedesinin ona verdikleri ile yetinmeye hazır olduğunu fakat

⁸³ Grigoras, a.g.e., s. 323.

⁸⁴ Grigoras, a.g.e., s. 326-327.

adamlarının onu tüm iktidara sahip olmak için kışkırttığını ifade etmektedir.⁸⁵

Olaylar yatıştığında kendi suçlarının ortaya çıkacağından endişe eden Sirgiannis, mevcut siyasi durumdan memnun olmayan diğer kişilerle görüşmüştür. Mora'daki vasi Andronikos Asan'ın da görevinden kovulduğu için Andronikoslara kızgın olduğunu düşünerek onunla ittifak kurmak istemiştir. Fakat bu kimse damadı Kantakuzenos'un düşmanı olduğu için Sirgannis'den nefret etmiş ve onun planlarını gizlice imparatora iletmıştır.⁸⁶ Neticede Sirgiannis hapsedilmiş, evi ve serveti yağmalanmıştır.

1322 yılında yapılan barıştan sonra genç Andronikos çoğunlukla Trakya'da Dimetoka'da kalmış ve bu süreçte iki taraf da birbirlerini izlemeye devam etmiştir.⁸⁷ 2 Şubat 1325 tarihinde başkentte Aya Sofya'da III. Andronikos için taç giyme töreni düzenlenmiştir. Ertesi sene genç Andronikos'un Alman eşi İrene, ardında çocuk bırakmaksızın ölmüş ve yaşlı imparatorun isteği üzerine torunu Lombardiya'dan Savoie kontu V. Amadeo'nun kızı Anna ile evlenmiştir.⁸⁸

İki imparator arasında beş yıl boyunca barış hüküm sürse de imparatorluk bu çekişmelerden çok zarar görmüştür ve bu süreçte Bizans'ın düşmanları, özellikle de Türkler hızla ilerlemişlerdir.⁸⁹

Genç Andronikos'un çevresindekiler iktidarın paylaşılmış olmasından rahatsızlık duyduklarını için yaşlı imparatorun artık devlet meselelerinde yetersiz olduğu bahanesiyle III. Andronikos'un tek imparator olarak tanınmasını istemişlerdir. Yaşlı imparatorun makamından indirilmesi ve hatta öldürülmesi gibi bir düşünceleri olduğu için her türlü yolu denemeye karar vermişlerdir.⁹⁰ Bu amaçla ilk önce Bulgarların hakimi

⁸⁵ Grigoras, a.g.e., s. 329.

⁸⁶ Grigoras, a.g.e., s. 332-333.

⁸⁷ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 168.

⁸⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 168.

⁸⁹ II. Andronikos döneminin en önemli dış meselesi Türk ilerleyişi olmuştur. Detaylı bilgi için bkzn. Grigoras, a.g.e.,159; Dönemin geneline dair özet bilgi için bkzn. Laiou, a.g.m., s. 803-833.

⁹⁰ Grigoras, a.g.e., s. 347.

Mikhail'i elçiler göndermişlerdir. Sırpların II. Andronikos ile güçlü bağları bulunduğu için Bulgarlar ile ittifak kurmak daha olası gelmiştir.

Genç Andronikos bir kez daha dedesine karşı mücadeleye girişmiştir.⁹¹ İstanbul'a gidişi sırasında geçtiği Trakya şehirlerinden asker toplamış ve bu bölgelere kendi adamlarını yerleştirmiştir. Fakat bu sırada adamlarından birisi kaçmış ve II. Andronikos'a torununun taht planlarından bahsetmiştir. II. Andronikos anlaşmayı bozan torunu III. Andronikos'un başkente girmesine engel olmak için müttefik arayışlarına girşerek Sırp kralına, Selanik ve çevresini yöneten oğlu despot Dimitrios'a, Makedonya'nın bazı bölgelerinin yönetimi ile görevli iki yeğenine gizli mektuplar göndermiştir.⁹² Fakat bu mektuplar III. Andronikos'un adamlarının eline geçtiği için isyancıların her şeyden haberi olmuştur. Yaşlı imparator ise yoldakiler hakkında pek bir bilgi edinememiştir.

1327 yılının Kasım ayında despot Dimitrios Selanik'te imparatorundan aldığı haberler doğrultusunda asker toplamaya başlamıştır. Genç Andronikos'un taraftarlarının Makedonya şehirlerindeki mülklerini ve servetlerini askerlere dağıtmışlardır. Fakat III. Andronikos İstanbul'a, Selanik'e, Makedonya'ya ve adalara gizlice kararnameler göndererek halka vergiden muafiyet, çeşitli askeri tahsisat ve ücretler vaat etmiştir. Bu haberler, duyan herkesin onun tarafına geçmesine neden olmuştur.⁹³

İmparator II. Andronikos ve torunu arasında elçiler gidip gelmiş, bu sırada her iki taraf da kendi masumiyetini ve iyi niyetini ifade ederek insanları ikna etmeye çalışmıştır.⁹⁴ Nihayetinde II. Andronikos

⁹¹ Dönemin ana kaynakları mücadelenin nedenleri konusunda farklı görüştedir. Grigoras genç Andronikos'u dedesine karşı Bulgarlar ile ittifak yapmakla ve Trakya'daki paraya el koymakla suçlarken, Kantakouzenos ise II. Andronikos'u batı ordusunu torununa saldırmaya hazırlanmaya çağırarak suçlamaktadır. Bknz. Angeliki E. Laiou, *Constantinople and the Latins, The Foreign Policy of Anrdonicus II 1282-1328*, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1972, s. 293.

⁹² Grigoras, a.g.e., s. 349-350.

⁹³ Grigoras, a.g.e., s. 353.

⁹⁴ Genç Andronikos, Bizans topraklarının kaybedilmesinin, özellikle Anadolu'daki şehirlerin Türklerin eline geçmesinin tamamen dedesinin suçu olduğunu ve bunun gibi sorunları düzeltmek, imparatorluğa refah getirmek amacıyla hareket ettiğini

torununun isyanından vazgeçmesi için kilise tarafından cezalandırılmasını istemiş ve bu talep doğrultusunda III. Andronikos'un adı kilise dualarından çıkarılmıştır. Patrik İseias ise bu uygulamayı tasvip etmediği için görevden alınmış ve bir manastıra kapatılmıştır.⁹⁵

Başkente girmesine izin verilmeyen III. Andronikos gizli yollar denemek zorunda kalmış ancak başarılı olamamıştır. Aralık 1327'de Selaniklilerin daveti üzerine oraya hareket etmiş ve şehre girer girmez tüm şehir tarafından coşkuyla karşılanmıştır.⁹⁶

Selanik'ten ayrıldıktan sonra Serez'e ilerleyen III. Andronikos buradan yoluna devam ederek Makedonya'daki şehirleri ele geçirmeye başlamıştır. Bu olaylar karşısında Sırp Kralının, II. Andronikos ile yaptığı antlaşmanın gereğini yerine getirmediği görülmüştür. Bulgar çarı Mikhail ise büyük karşılıklar beklentisiyle taraf değiştirmek istemiş ve yaşlı imparator bunu memnuniyetle kabul etmiştir. Çar İstanbul'un savunması için üç bin Bulgar askeri göndermiştir. Ancak III. Andronikos, hükümdarlarının imzaladığı antlaşmayı ihlal ettiği gerekçesiyle komutanları geri dönmeye ikna etmiştir.⁹⁷

III. Andronikos'un Başkente Girişi ve İmparator Oluşu

1328 yılının Mayıs ayına gelindiğinde İstanbul halkı bir süredir Venedik-Ceneviz çekişmesinden dolayı sıkıntı yaşamaktaydı. Teçhizatlı kırk gemi ile Cenevizlilere karşı savaşan Venedik donanmasının Galata ve Boğaz'ı ablukaya alması yüzünden erzak gemileri gelememiş ve şehirde yiyecek kıtlığı başlamıştır.⁹⁸ Böylesine zor bir durumda halk kendilerini kurtaracak olan her ne ise, her kim ise onu kabullenecek gibi görünüyordu.⁹⁹ III. Andronikos da bu durumdan faydalanmak istemiş ve başkente yönelmiştir.

söylemiştir. Yaşlı Andronikos ise ardında imparatorluğu iyi idare edecek, güvenilir bir halefi olsa kendi isteğiyle tahtı bırakabileceğini fakat böyle bir durum söz konusu olmadığı için, torunu sorumsuz ve tecrübesiz olduğu için ona karşı olduğunu ifade etmiştir. Konuşmaların detayları için bkz. Grigoras, a.g.e., s. 354-361.

⁹⁵ Grigoras, a.g.e., s. 362.

⁹⁶ Grigoras, a.g.e., s. 365.

⁹⁷ Norwich, a.g.e., s. 245.

⁹⁸ Grigoras, a.g.e., s. 371-372.

⁹⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 171.

Şehre girmeye yönelik ilk teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlansa da kısa süre sonra muhafızlardan iki kişinin onun safına geçmesi durumu değiştirmiştir. Ne zaman ve ne şekilde surlardan geçebileceklerine dair bilgi edindikten sonra III. Andronikos surlara gelmiş ve daha önce anlaşmaya vardıkları muhafızlar sayesinde on sekiz silahlı adam surları aşarak şehre girmiş ve birliklerin başındaki III. Andronikos için Romanos kapısını açmışlardır.¹⁰⁰

23 Mayıs 1328'de yakın arkadaşları ile başkente girmeyi başaran genç imparator dedesini tahttan feragat etmeye zorlamış ve Bizans tahtını ele geçirmiştir.¹⁰¹ Bu süreçte II. Adronikos'a kötü muamelede bulunulmamış, imparatorluk simgelerine taşınmasına ve sarayda yaşamasına izin verilmiştir.¹⁰² III. Andronikos şehre girerken askerlerine kimsenin malına zarar vermemelerini emretmiş fakat bu emir uygulanmamış, zenginlerin evleri yağmalanmıştır. Özellikle yaşlı imparator II. Andronikos'un daimi destekçisi Theodoros Metokhitis'in evi tamamen yakılıp yıkılmış, servetine el konulmuş ve kendisi Dimetoka'ya sürgüne gönderilmiştir.¹⁰³

II. Andronikos Bizans tahtından indirildikten iki sene sonra bir manastıra gönderilmiş ve burada keşiş olmuştur.¹⁰⁴ Daha küçük bir çocukken Sırbistan Kralı ile evlendirdiği kızı Simonis yanındayken 13 Şubat 1332'de ölmüştür. Zamanında kendi parası ile restore ettirdiği Khora Manastırında¹⁰⁵ kalmak üzere başkente dönmesine izin verilen Metokhitis de hayatı boyunca sadık kaldığı imparatoru II. Andronikos'tan birkaç ay sonra ölmüştür.¹⁰⁶ Daha sonra Bizans İmparatoru olan ve 1320-1356 yılları arasındaki dönemin olaylarını anlattığı kıymetli eserinde Kantakouzenos, 1321'de iç savaşın patlak

¹⁰⁰ Grigoras, a.g.e., s. 374.

¹⁰¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 171.

¹⁰² Grigoras genç imparatorun aslında iktidarı dedesi ile paylaşmaya hazır olduğunu ancak çevresindekiler tarafından buna engel olunduğunu ifade etmektedir. Bknz. Grigoras, a.g.e., s. 382.

¹⁰³ Grigoras, a.g.e., s. 182.

¹⁰⁴ Manastır hayatında Antonios adını almıştır. Bknz. Norwich, a.g.e., s. 246; Talbot, "II. Andronikos", s. 95.

¹⁰⁵ Kariye. Mozaik ve freskleriyle ünlü, Palaiologos döneminin en önemli eserlerinden biri olan Khora Manastırı Theodoros Metokhitis emriyle inşa edilmiştir. Detaylı bilgi için bknz. Cyril Mango, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, İstanbul 2008, s. 298-300.

¹⁰⁶ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 172.

vermesinin sebebi olarak II. Andronikos'u değil, megas logothetes Metokhites'i görmüştür.¹⁰⁷

Sonuç

Yarım asra yakın bir süre tahtta kalan II. Andronikos'un dönemi, imparatorluğun hem iç meselelerle hem de dış tehditlerle ilgilenmek zorunda kaldığı bir dönemdir. İmparator etrafını saran bir çok sorun içerisinde en çok dikkatini dini meselelere vermeyi tercih etmiştir. Bu süreçte Katalanların ülkeye gelişi ve verdikleri zararlar, Türklerin Anadolu'da hızla ilerleyişi gibi son derece mühim meselelere yeterince alaka gösterememiştir.

Dış siyaset açısından başarı olarak nitelenebilecek 1274 tarihli Lyon konsilinde alınan kararlar imparatorluk içinde tam bir kaos yaratmış, Haçlı seferleri sürecinde yaşananlar ve İstanbul'un işgali nedeniyle nefret duydukları Batı ile birlik fikrinden rahatsızlık duyanlar isyana başlamıştır. II. Andronikos Paleologos kiliselerin birliğini kendisi de tasvip etmediği için Doğu kilisesinin bağımsız olduğunu ilan etse de sükuneti sağlamak mümkün olmamıştır.

Dini konularla bir iç karışıklığa sürüklenmiş olan imparatorlukta ekonomik sıkıntılar da yaşanmaktaydı. İmparator zarar olarak gördüğü, neredeyse tamamen paralı askerlere dayanan ordunun masraflarını azaltmak için asker sayısı azaltmıştır. İyi eğitilmiş askerlerin yerine ucuz ve tecrübesiz kişilerin alınması askeri alanda zafiyetlerin başlamasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra büyük maddi yükümlülük gerektiren donanma kaldırılmış, imparatorluk bu ihtiyacını İtalyan devletler ile gidermeye çalışınca onlara olan bağımlılığı artmıştır.

İki imparator arasında anlaşmazlıkların başladığı sırada Türkler Bizans İmparatorluğunun siyasi durumunun ne kadar kötü olduğunu anladıkları için donanma inşa etmeye başlamışlardır. Daha önce Bizans donanmasının feshedilmiş olmasından büyük fayda sağlamışlardır. Akdeniz ve Batı Anadolu kıyılarına kadar ulaşan Türkler, işsiz kalan Bizanslı denizcileri alarak gemi yapımı ve denizcilik konusunda gelişmiştir. Ayrıca Makedonya ve Trakya'ya, adalara saldırmışlar ve bölgedeki durumu sürekli kötüleştirmişlerdir. Doğu toprakları ihmal

¹⁰⁷ Savvas Kyriakidis, "Warfare and Propaganda...", s. 177.

edildiği için özellikle Bithynia'nın şehirleri ve köyleri Türkler tarafından ele geçirilmiş ve 1326 yılında Bursa gibi önemli, büyük bir şehri bile düşmüştür.

İmparatorluğun yeterince kötü olan durumu, hanedan içi çekişmeler ile bir darbe daha almıştır. İmparatorluk ailesinin üyeleri arasındaki savaşlar geç dönem Bizans tarihinde karşılaşılan bir durumdur. İmparatorluğun 1282 yılından itibaren yaşadığı iç meseleler neticesinde 1321-1328 tarihinde II. Andronikos ile III. Andronikos arasında yaşanan iç savaş da imparatorluk kaynaklarını tüketen, devlete büyük zarar veren bir çekişme olarak kayıtlara geçmiştir. Grigoras'ın eserinde bu süreci anlatımına baktığımızda II. Andronikos yanlısı bir tavrı olduğu görülür. Bulunduğu görev dolayısıyla da bu durum son derece normal karşılanabilir. Ayrıca dönemin bir başka kaynağı Kantakouzenos'un naklettiği bilgiler ile uyumlu olması dolayısıyla güvenilirliği konusunda herhangi bir şüpheye yer bırakmadığını söylemek mümkündür. Verdiği bilgiler son derece kıymetli, detaylı ve anlaşılır olduğu için dönemin en önemli başvuru kaynaklarından.

Kaynakça

Ayönü, Yusuf, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, İzmir 2009.

Cameron, Averil, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, İstanbul 2015.

Geanakoplos, Deno John, *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282, A Study in Byzantine-Latin Relations*, 1959.

Gregory, Timothy E., *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermert, İstanbul 2008.

Grigoras Nikiforos, *Romaiki İstoria, c. I (1204-1341)*, yay. Dimitrios Moshos, Atina 1997.

Haldon, John, *Bizans Tarih Atlası*, İstanbul 2007.

Laiou, Angeliki E., "The Palaiologoi and the World Around Them (1261-1400)", *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492*, Ed. Jonathan Shepard, Cambridge 2008, s. 803-833.

Laiou, Angeliki E., *Constantinople and the Latins, The Foreign Policy of Anrdonicus II 1282-1328*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1972.

Mango, Cyril, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2008.

McLaughlin, Brian Steven, *An Annotated Translation of John Kantakouzenos' Histories, Book III, Chapters 1-30*, Phd diss., Royal Holloway, University of London, 2017.

Moncada Francisco de, *The Catalan Chronicle of Francisco de Moncada*, çev. Frances Hernandez, Ed: John M. Sharp, Texas 1975.

Muntaner, Ramon, *Chronicle*, Çev. Lady Goodenough, Cambridge 2000.

Neville, Leonora, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi*, çev. Süha Konuk, İstanbul 2021.

Nicol, Donald M., *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000.

Nicol, Donald M., *Bizans'ın Son Yüzyılları*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2003.

Nicol, Donald M., *Bizans'ın Soylu Kadınları, On Portre, 1250-1500*, çev. Özden Arkan, İstanbul 2001.

Norwich, John Julius, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul 2013.

Ostrogorsky Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1999.

Savvas Kyriakidis, "The Idea of Civil War in Thirteenth and Fourteenth-Century Byzantium", *Recueil des travaux de l'Institut d'etudes byzantines* XLIX, 2012, 243-256.

Savvas Kyriakidis, "Warfare and Propaganda: The Portrayal of Andronikos II Palaiologos (1282–1328) as an Incompetent Military Leader in the Histories of John VI Kantakouzenos (1347–54)", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 37/2 (2013), s. 176-189.

Stathakopoulos, Dionysios, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay, İstanbul 2018.

Talbot, Alice-Mary, "Andronikos II Palaiologos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Alexander P. Kazhdan, Vol. I, New York-Oxford 1991, s.94-95.

Talbot, Alice-Mary, "Andronikos III Palaiologos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Alexander P. Kazhdan, Vol. I, Oxford University Press, New York-Oxford, 1991, s. 95-96.

Trone, Robert H., *The History of John Kantakouzenos (Book 1)*, Text, Translation and Commentary, PhD diss, Catholic University of America, 1979, s. 109.

Extended Abstract

On July 25, 1261, Istanbul was taken back from the Latins and was again under the rule of the Byzantine Empire. Through successful conquests of Emperor Michael VIII Palaiologos in the west, the empire was revived. However, most of the Balkans could not be prevented from being dominated by the Slavs, and the conflicts in the region reduced the power of Byzantium over time. After Michael VIII, problems increased in Byzantium as a result of both internal issues and external pressures. During this period, Andronikos II Palaiologos tried to take the necessary measures for the state, but his influence was limited. For this reason, the empire had to face many problems, including internal conflict between 1282-1328.

The period discussed in this study, was tried to be evaluated according to the records of Nikephoros Gregoras. He was one of the historians of the 15th century and in his work titled Romaiki Istoría, which covers the years 1204-1359 and consists of thirty-seven books, presented a narrative about the policies of Byzantium, the situation in Anatolia and the establishment of the Ottoman State. It differs from other Byzantine sources as it discusses astronomy and geography as well.

Andronikos II reigned for forty-six years as the third longest reigning person in the history of the empire. He took part in state duties by wearing the co-emperor crown in 1272, and after his father's death in 1282, he began to rule on the Byzantine throne alone. His first concern was the disagreements in the church. He declared the independence of the Eastern church, not accepting the idea of the union of the churches, which was accepted in the Council of Lyon in 1274. In this period, when the patriarch changed frequently until 1321, the emperor devoted more time to religious matters than to all others.

Those who thought that Andronikos II Palaiologos was not a successful emperor in administration made some attempts to dethrone him. In 1292, when Andronikos was in Anatolia, those who opposed him wanted to prepare a conspiracy under the leadership of the emperor's brother, Konstantinos Porphyrogennitos. Emperor Andronikos had to

deal with this issue for a long time, and finally he imprisoned his brother Konstantinos with those involved in the conspiracy.

Byzantine Empire was also exposed to the Venetian-Genoese conflict in the capital. When the disagreements between them reached the peak, the empire was damaged because of the two Italian states that started military struggles. In addition, the importance of the invasions and successful advances of the Turks in Anatolia, which began before 1282, was understood too late by the empire. Byzantine, allied with the Alans, encountered Ottoman forces in Bapheus in 1302. This war, which resulted with the defeat of Byzantine troops, is extremely important in terms of Byzantine history as well as Turkish history.

The empire, which lost its lands to the Turks, wanted to take advantage of the Catalan Company. Even if it achieved some military success during their stay in Anatolia, the company had problems with the local people during its stay, and the value of the Byzantine currency decreased because of the money to be paid to it.

Emperor Andronikos II proclaimed one of his sons, Michael, from his first wife, Hungarian Princess Anna, co-emperor in 1294. From Michael's marriage to Maria, sister of the Armenian King, two sons and two daughters were born. One of these sons was named Andronikos, and the other Manuel. Andronikos II had three sons and a daughter with his second wife, Irene of Montferrat. In 1286, right after the birth of their first son, the emperor crowned his wife Irene as empress. Dynastic problems started when Empress Irene started to have high hopes for her sons. Irene believed that her sons should ascend to the throne one after another, with the thought that they had a birthright to the Byzantine throne. She wanted the lands and power to be shared among all boys, contrary to the Byzantine administration structure. Jealous of his stepson, Mikhail IX, she tried to ensure that his own sons also had dominance and the right to rule without taking orders from anyone. However, when the emperor said that it was not possible to change the Byzantine administrative structure that had been shaped over the centuries, Irene reacted to the emperor in various ways. With the increase of these attitudes, Emperor Andronikos is estranged from Irene. The empress, who spent her whole life to enthrone her children,

could not find what she hoped for and died in 1317 after living in Thessaloniki for a long time.

Michael's sons Andronikos and Manuel were raised in the palace by their imperial grandfather. In 1316, his grandson Andronikos III was crowned as co-emperor by Andronikos II. Thus, Andronikos II planned that Mikhail IX and then Andronikos III would ascend to the throne after him. But the lifestyle of young Andronikos was disappointing for his father and grandfather. When Emperor Mikhail lost his daughter Anna and then his son Manuel in a short time, his health deteriorated and he died on October 12, 1320.

When the young Andronikos started to act with the excitement of his age and the thought that he had the right to do what he wanted as an emperor, disagreements began to occur between the grandfather and the grandson. His father and grandfather tried to restrain the young Andronikos, who thought that he should have an independent dominance and abundant livelihood. They married him to Adelaide von Brunswick, daughter of Heinrich, Duke of Brunswick-Grubenhagen. However, this marriage did not cause a change in the lifestyle of young Andronikos. When his brother Manuel's death was also because of him, Andronikos II was very shaken by these events and declared that he could no longer accept his grandson's actions and that he was not the successor to the throne.

The younger ones of the aristocrats were dissatisfied with the administration for a while and started to support Andronikos III in his conflict with his grandfather. These people considered the old Andronikos and his trusted assistant Metochites could not keep up and should not be in government. The other side criticized Andronikos III and his supporters for being inexperienced and frivolous. The young Andronikos' claim to the throne and the old Andronikos' stubborn resistance to it, dragged the Byzantine Empire into a civil war at a time when there were great troubles. Especially names such as John Kantakouzenos, Syrgiannes Palaiologos, Theodoros Synadenos, Alexios Apokaukos, who were the same age as Andronikos III, played an active role in the civil war. These names unanimously accepted the secret plans, formed a solid faction, changed their oaths in favor of Andronikos III, and promised great rewards in return.

Being aware of what his grandson did, Andronikos II wanted to hinder his plans and a compromise was reached. According to this, the elder Andronikos would not leave a successor to the empire except his grandson Andronikos, and the grandson would not take part in any attempt to dominate the grandfather's sovereignty or life. But Andronikos who did not give up on his plans, fled from Istanbul on April 20, 1321 and went to Thrace with his supporters.

He made promises of independence and tax exemption to the cities in Thrace and succeeded in attracting everyone in the region to his side. As the invasions of Turks, who were constantly damaging the Byzantine Empire, increased day by day, the old emperor increased the annual tax he received from his subjects. The people of Thrace, who wanted to get rid of this heavy tax burden and the attitude of the customs officers and tax collectors who abused their situation, became ready for war for the young Andronikos.

The old emperor in Istanbul was worried that the riot would spread to the people of the capital, and he sent an envoy to his grandson to reconcile. As a result of the negotiations, an agreement was reached on June 6, 1321. According to this; the young Andronikos, together with what was given to him in Macedonia, would take over the Thrace lands from Kavala to Rigio, to the outskirts of Istanbul. These were quite large and brought thousands of nomismas in annual income. Elder Andronikos, on the other hand, would become the owner of Istanbul and Macedonian lands beyond Kavala. He was also going to receive envoys from neighboring nations because young Andronikos was not in a position to carry them out successfully. In fact, this peace, which meant dividing the empire into two parts, although not equal, did not last long. The fact that the partition, which was categorically rejected when the empress Irene presented a similar proposal a few years ago, is now accepted and this is an indication of how shaken the position of the emperor has been by the events of recent years.

While the conflicts between the two emperors weakened the empire, it offered important opportunities to its rivals. Despite this danger of the enemy, the emperors could not keep the peace among themselves and thus the civil war started again.

Andronikos II sought ways of reconciliation with his grandson once more. As a result, peace was achieved on similar terms to the previous agreement, and Andronikos III was recognized as co-emperor. After the peace made in 1322, the young Andronikos mostly stayed in Dimetoka in Thrace, and on February 2, 1325, a coronation ceremony was held for Andronikos III in the capital, Hagia Sophia. The following year, young Andronikos' German wife, Irene, died without leaving any children, and at the request of the old emperor, his grandson married Anna, daughter of Amadeo V, Count of Savoie from Lombardy. Although peace reigned between the two emperors for five years, the empire suffered a lot from these conflicts and in this process, the enemies of Byzantine, especially the Turks, advanced rapidly.

Since Andronikos II was old and did not take serious actions, the people began to feel dissatisfied with his rule. Encouraged by this situation, the young Andronikos started to realize his plans against his grandfather. Many people from public, senators and even the imperial family sided with Andronikos III. Andronikos, who was not allowed to enter the capital, had to try secret ways but was unsuccessful. He moved to Thessaloniki in December 1327 and there was greeted enthusiastically as emperor.

By May 1328, the people of Istanbul had been suffering from difficulties for a while due to the Venetian-Genoese conflict. Because of the blockade of Galata and the Bosphorus by the Venetian navy, the supply ships could not arrive and food shortages began in the city. In such a difficult situation, the people seemed to accept whomever he was that would save them. Andronikos III wanted to take advantage of this situation and headed for the capital.

The young emperor, who managed to enter the capital with his close friends on May 23, 1328, forced his grandfather to abdicate and seized the Byzantine throne. In this process, Adronikos II was not mistreated and was allowed to carry imperial symbols and live in the palace. Two years after Andronikos II was deposed from the Byzantine throne, he was sent to a monastery where he became a monk. He died on February 13, 1332.

The situation of the empire, which was hard enough, was dealt another blow by intra-dynastic strife. Wars between members of the imperial family or between aristocratic families are common in late Byzantine history. As a result of the internal problems experienced by the empire since 1282, the civil war between Andronikos II and Andronikos III was also recorded as a conflict that consumed the resources of the empire and caused great damage to the state.